

Gurba, Jan

Katedra Archeologii Polski i Powszechniej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie w latach 1945-1969

Światowit 32, 219-225

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Gurba

Zakład Historii Starożytnej i Archeologii UMCS — Lublin

KATEDRA ARCHEOLOGII POLSKI I POWSZECHNEJ UNIwersYTETU MARIi CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE W LATACH 1945 - 1969

Katedra Archeologii Polski i Powszechnej (do r. 1951 Katedra i Zakład Prehistorii Polski) UMCS powstała z początkiem roku akademickiego 1945/46 na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, od razu przystępując do pracy dydaktycznej¹. Jej organizatorem i pierwszym kierownikiem został zast. prof. dr S. Nosek (1909 - 1966)² (docent od 1947), który za namową W. Hensla przeniósł się w 1945 r. z Krakowa do Lublina. Pierwszym asystentem Katedry był mgr J. Kowalczyk (od 1948 r. st. asyst., dr 1951), a przejściowo w pierwszych latach działalności również mgr O. Gajkowska (przed jej definitywnym przejściem do Katedry Etnografii i Etnologii UMCS). Początkowo prowadzono wykłady i inne zajęcia dla studentów geografii, antropologii i etnografii.

Pierwsze lata działalności powstałej dosłownie z niczego Katedry były bardzo trudne. Brak lokalu, fachowej biblioteki, funduszy stanowiły poważną przeszkodę w szybkim jej rozwoju. Dopiero po przełamaniu początkowych trudności, w czym wiele zasługi zarówno pierwszego Kierownika Katedry, jak i jej pierwszego asystenta, Katedra mogła podjąć normalną pracę naukową i dydaktyczną w zakresie kształcenia własnych studentów. W 1951 r. odchodzi niestety z Katedry dr J. Kowalczyk.

W 1952 r., po utworzeniu na UMCS Wydziału Humanistycznego, pracę w Katedrze podejmuje mgr J. Gurba. Prowadzenie zajęć, w związku z nowym planem zajęć, ograniczono wyłącznie do sekcji historii. W 1953 r. prof. S. Nosek przenosi się do Krakowa, a kierownictwo Katedry obejmuje zast. prof. dr J.

¹ S. Nosek, *Lubelski ośrodek prehistoryczny*, „Z Otcłłani Wieków”, R. 20, 1951, s. 40 - 42.

² J. Gurba, *Stefan Nosek*, „Rocznik Lubelski”, t. 9, 1966, s. 425 - 434.

Kowalczyk. Odchodzi on do pracy w PMA z początkiem 1955 r. Asystentem nie obsadzonej Katedry jest nadal mgr J. Gurba (st. asyst. od 1956 r.). Funkcję kuratorów spełniają kolejno doc. dr E. Konik, kierownik Katedry Historii Starożytnej UMCS, a od r. 1956 doc. dr H. Zins, kierownik Katedry Historii Powszechnej Średniowiecznej UMCS.

Rok 1959 przynosi ważne zmiany³. Kierownikiem Katedry zostaje doc. dr A. Gardawski (prof. nadzw. od 1967 r.). Zostaje reaktywowana własna sekcja. Katedra zaczyna się szybko rozwijać i poszerzać swoją działalność. W r. 1959 uzyskuje asystenturę naukowo-techniczną mgr T. Dąbrowska-Gardawska; po uzyskaniu doktoratu w 1961 r. J. Gurba zostaje mianowany adiunktem, w 1962 r. asystentem zostaje mgr S. Hoczuk (st. asyst. od 1965 r.). Przejściowo w latach 1962 - 1964 w Katedrze pracuje antropolog, st. asystent L. Tarłowska (dr i adiunkt w 1963 r.). W latach 1964 - 1968 Katedra zatrudnia asystenta technicznego, mgr K. Lickiewicza, jako kierownika pracowni fotograficznej. W okresie 1961 - 1968 Katedra posiada własną woźną, W. Bodziak. W latach 1959 - 1967 okresowo zlecane wykłady i ćwiczenia dla studentów archeologii prowadzą poza pracownikami Katedry dr L. Pressówna z UW, mgr M. Młynarska, dr S. Suchodolski, dr T. Wąsowicz i mgr H. Więckowska z IHKM PAN w Warszawie, mgr T. Dąbrowska, mgr J. Halicki, dr A. Kietlińska i dr J. Kowalczyk z PMA w Warszawie, mgr inż. H. Gawarecki, konserwator zabytków woj. lubelskiego, mgr Z. Ślusarski z Muzeum Lubelskiego, mgr A. Czerepiński i R. Maron fotograficy, a także pracownicy innych katedr UMCS: doc. dr K. Modrzewska z Katedry Antropologii, mgr K. Marczakowa, mgr M. Matuskówna i prof. dr R. Reinfuss z Katedry Etnografii i Etnologii, doc. dr R. Kamienik z Katedry Historii Starożytnej, dr J. Szymański z Katedry Historii Polski do XVIII w., dr A. Kęsik z Katedry Geografii Fizycznej, doc. dr J. Morawski z Katedry Geologii.

W latach 1960 - 1965 Katedra prowadzi obozy naukowe z praktykami dla studentów UMCS, Uniwersytetu Wrocławskiego i Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu — w Chodliku (pow. opolskiego) i Strzyżowie (pow. hrubieszowskiego). W 1965 r. w Katedrze odbył 3 miesięczny staż J. A. Bakker z Instituut voor Prae- en Protohistorie Uniwersytetu w Amsterdamie. Członkowie działającego przy Katedrze Koła naukowego Studentów Archeologii biorą udział w prawie wszystkich zjazdach studenckich kół naukowych, otrzymując nagrody lub wyróżnienia na Konferencjach w Poznaniu (E. Maciejczyk), Toruniu (I. Halama) i Lublinie (M. Suprynowna i M. Zielińska).

³ A. Gardawski, *Archeologia na Lubelszczyźnie w XX-leciu Polski Ludowej*, „Z otchłani wieków”, R. 30, 1964, s. 80 - 84.

Od 1963 r. Katedra zajmuje lokal w nowym gmachu Humanistyki UMCS (ul. Nowotki 14) na Miasteczku Uniwersyteckim, składający się z 4 gabinetów, pracowni fotograficznej, magazynu bibliotecznego (mieszczącego dziś niespełna 7000 woluminów) i pracowni.

Okres bogatego rozwoju Katedry zakończył się w 1967 r. z chwilą wygaśnięcia na UMCS sekcji archeologii. Obecna Katedra, poza prowadzeniem własnych prac, bierze udział w kształceniu studentów historii i geografii.

W 1969 r. obsadę personalną Katedry stanowili: Kierownik — prof. dr A. Gardawski, docent — dr J. Gurba, st. asyst. — mgr S. Hoczyk, asyst. naukowo-techniczny — mgr T. Gardawska, woźna — Z. Piernik.

Po przeprowadzeniu reorganizacji Uniwersytetu utworzono z dniem 1 IX 1970 r. w ramach Instytutu Historycznego UMCS Zakład Historii Starożytnej i Archeologii o następującym składzie osobowym: kierownik — prof. dr A. Gardawski, docenci — dr J. Gurba i dr R. Kamienik, adiunkt — dr T. Łoposzko, st. asyst. — mgr S. Hoczyk, asyst. nauk-techn. — mgr T. Gardawska, stażysta — mgr M. Chachaj, woźna — Z. Piernik.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWO-BADAWCZA

W r. 1949, dzięki subwencji z Prezydium Rady Ministrów, Katedra rozpoczęła prowadzenie na większą skalę badań wykopaliskowych, głównie na terenie powiatu puławskiego (Las Stocki, Stok, Klementowice i in.). W 1950 r. Katedra zorganizowała w salach Muzeum Lubelskiego pierwszą na Lubelszczyźnie wystawę archeologiczną⁴. Prace inwentaryzacyjne zakończył prof. S. Nosek w 1954 r.⁵ W latach 1951 - 1959 Katedra nie prowadziła samodzielnych prac badawczych, lecz wszystkie (ze względu na dodatkowe zajęcia asystenta) w ścisłej łączności z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Dopiero z chwilą objęcia Katedry przez prof. A. Gardawskiego, rozpoczęto szeroko zakrojone, problemowe prace badawcze. Wymienić tu należy przede wszystkim prace w Chodliku oraz w Lublinie na Czwartku⁶, grodzisku i Starym Mieście. Większość z nich prowadzono z dotacji Wydziału Kultury Prezydium Miejskiej i Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie, przyznawanych Oddziałowi Lubelskiemu PTA.

⁴ J. Falicki, *Pierwsza wystawa prehistoryczna w Lublinie*, „Z otchłani wieków”, R. 20, 1951, s. 44 - 47.

⁵ S. Nosek, *Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Wisły i Bugu*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sec. F, t. 6, 1951.

⁶ M. Młynarska-Kaletyn, *Wczesnośredniowieczne osadnictwo na Czwartku w Lublinie w świetle badań wykopaliskowych*, „Rocznik Lubelski”, R. 9, 1966, s. 79 - 143.

Podstawowa problematyka badawcza Katedry do 1958 r. tyczyła przede wszystkim zagadnień młodszej epoki kamiennej i początków epoki brązu, od 1959 r. została rozszerzona na okres wczesnośredniowieczny, a także na inne okresy, w czym również zasługa i doktorantów Katedry.

Katedra była organizatorem lub współorganizatorem następujących konferencji naukowych: planującej badania na „Grodach Czerwieńskich” zorganizowanej wspólnie z Komisją badań nad Grodami Czerwieńskimi w 1951 r., poświęconej osadnictwu wczesnego okresu wczesnośredniowiecznego w Polsce południowej i na ziemiach na południe od Karpat w 1962 r.⁷, popularno-naukowej poświęconej wczesnośredniowiecznej Lubelszczyźnie, zorganizowanej wspólnie z ZG PTA w 1966 r., oraz poświęconej wynikom badań archeologicznych w południowo-wschodniej Polsce w 25-leciu PRL w 1969 r. zorganizowanej wspólnie z Komisją Archeologiczną Komitetu Nauk Historycznych PAN⁸.

W latach 1948 - 1956 redaktorem Sekcji F „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” był prof. S. Nosek, który w tym czasie wydał poświęcone całkowicie archeologii tomy III, IV, V i VI⁹.

Katedra współpracowała z różnymi instytucjami, zwłaszcza z Instytutem HKM PAN w Warszawie i Krakowie, PMA w Warszawie, Muzeum Archeologicznym w Krakowie, Muzeum Okręgowym w Lublinie, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Lublinie, Politechniką Krakowską, PTA i in.

Pracownicy Katedry brali udział w wyjazdach zagranicznych: prof. A. Gardawski do Rumunii, Jugosławii, Węgier, Bułgarii, dr J. Gurba do ZSRR w celu zbierania materiałów do pracy naukowej; prof. A. Gardawski do NRD w celu udziału w Konferencji na temat kultury łużyckiej; mgr S. Hoczyk i J. Gurba na Kongres Nauk Pra- i Protohistorycznych w Pradze; dr J. Gurba do ZSRR w celu udziału w Komisji na temat zabezpieczenia kopalni krzemienia w Krasnym Siole; mgr S. Hoczyk i dr J. Gurba (oraz grupa studentów mgr Artur Bata, Ilona Halama, Andrzej Hunicz, Tadeusz Kufel) na badania prowadzone przez Narodny Muzej w Prilepie (Macedonia)¹⁰, mgr S. Hoczyk na badania w Istebnie (Słowacja).

⁷ A. Gardawski, *Z zagadnień kultury wczesnego wczesnośredniowiecza południowej Polski*, „Rocznik Lubelski”, t. 9, 1966, s. 9 - 53; I. Górka, *Sprawozdanie z konferencji archeologicznej poświęconej osadnictwu wczesnego okresu wczesnośredniowiecza ziem Polski Południowej i na południe od Karpat*, tamże, t. 5, 1962, s. 331 - 334.

⁸ J. Gurba, *Konferencja naukowa na temat badań archeologicznych w południowo-wschodniej Polsce w XXV-leciu PRL*, „Życie Szkoły Wyższej”, R. 17, 1969, nr 7 - 8, s. 208 - 209.

⁹ J. Gurba, R. Orłowski, J. Danielewicz, *Problematyka historyczna w „Annales UMCS”*, „Rocznik Lubelski”, t. 1, 1958, s. 279 - 282.

¹⁰ Por. A. Bata, *Z badań nad wczesnośredniowiecznym osadnictwem górskim Macedonii w latach 1964 - 66*, „Acta Archaeologica Carpathica”, t. 10, 1968, s. 227 - 230.

PRACE DOKTORSKIE I MAGISTERSKIE WYKONANE W KATEDRZE

PRACE DOKTORSKIE

1949

A. Żaki, *Początki rozwoju kultury lużyckiej w dorzeczu górnej Wisły*¹¹.

1951

J. Kowalczyk, *Obrządek pogrzebowy w młodszej epoce kamiennej na ziemiach polskich*¹².

1961

J. Gurba, *Wpływ środowiska geograficznego na kształtowanie się neolitycznego osadnictwa w Małopolsce*¹³.

1964

J. Głosik, *Kultura strzyżowska*¹⁴.

1967

T. Dąbrowska, *Wschodnia granica kultury przeworskiej w późnym okresie lateńskim i we wczesnym okresie rzymskim*¹⁵.

1968

T. Liana, *Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie wpływów rzymskich*.

PRACE MAGISTERSKIE

1951

1. L. Gajewski, *Kultura czasów lejowatych między Wisłą a Bugiem*¹⁶.2. J. Gurba, *Kultura wenedzka na Lubelszczyźnie*¹⁷.

¹¹ A. Żaki, *Początki rozwoju kultury lużyckiej w dorzeczu górnej Wisły*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sec. F. t. 3, 1948, s. 1 - 214.

¹² Streszczenie: J. Kowalczyk, *Obrządek pogrzebowy w młodszej epoce kamiennej na ziemiach polskich*, „Sprawozdania PAU”, t. 52, 1951, s. 931 - 933.

¹³ Fragmenty druk.: J. Gurba, *Z zagadnień neolitu Małopolski*, „Sprawozdania z posiedzeń Komisji PAN Oddział w Krakowie”, lipiec-grudzień 1960, s. 258 - 259; tenże, *Neolithic Settlements on the Lublin Loes Upland*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sec. B, t. 15, 1960, s. 211 - 233.

¹⁴ J. Głosik, *Kultura strzyżowska*, „Materiały Starożytne”, t. 11, 1968, s. 7 - 111.

¹⁵ T. Dąbrowska, *Wschodnia granica kultury przeworskiej w późnym okresie lateńskim i we wczesnym okresie wpływów rzymskich*, „Materiały Starożytne i Wczesnośrednio-wieczne” (w druku).

¹⁶ L. Gajewski, *Kultura czasów lejowatych między Wisłą a Bugiem*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sec. F, t. 4, 1952, s. 1 - 194.

¹⁷ Fragment: J. Gurba, *Importy rzymskie z województwa Lubelskiego*, „Archeologia”, t. 7, z. 2, 1955, s. 150 - 165.

1952

Z. Ślusarski, *Dalsze cmentarzyska kultury czas lejowatych w Lesie Stockim i Stoku w powiecie puławskim*¹⁸.

1964

1. A. Bata, *Datowanie ceramiki małopolsko-naddunajskiej II połowy I tysiąclecia w świetle ostatnich badań archeologicznych*.

2. W. Jakubowski, *Kultura Gorodsk-Usatowo*.

3. E. Maciejczyk-Kazimierzczak, *Cmentarzysko kultury lużyckiej w Lasocinie, pow. Końskie*.

4. E. Waszkowska, *Cmentarzysko kultury przeworskiej w Opoce, pow. Puławy*.

1965

1. A. Kloss, *Kultura materialna późnośredniowiecznego Lublina w świetle ostatnich badań archeologicznych*¹⁹.

2. W. Kunicka-Goldfinger, *Badania nad okresem rzymskim w Czechosłowacji*.

3. I. Kutylowska, *Wczesne osadnictwo wczesnośredniowieczne w Strzyżowie, pow. hrubieszowski*²⁰.

4. A. Kutylowski, *Cmentarzysko kultury ceramiki malowanej w Strzyżowie, pow. hrubieszowski*²¹.

5. A. Przewoźnik, *Rola Sanu w pradziejach*.

1966

1. G. Bownik, *Wczesna wczesnośredniowieczna osada w Chruszczowie Kolonii, pow. Puławy*²².

2. I. Halama-Chorostowska, *Osada kultury ceramiki wstęgowej rytej w Tarnoszynie, pow. Tomaszów Lubelski*²³.

¹⁸ Z. Ślusarski, *Nowe groby i cmentarzyska kultury czas lejowatych z Lasu Stockiego i Stoku w pow. puławskim*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sec. F t. 5, 1954/55, s. 9 - 54.

¹⁹ Fragmenty druk.: A. Kloss, *Badania wykopaliskowe na wzgórzu Czwartek, stanowisko 1 w Lublinie*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 34, 1969, s. 465 - 467; też, *Badania sondażowe na wzgórzu Czwartek stanowisko 4 w Lublinie*, tamże, t. 35, 1970, s. 262 - 264.

²⁰ Streszczenie: I. Kutylowska, *Wczesne osadnictwo wczesnośredniowieczne w Strzyżowie*, „Biuletyn Towarzystwa Regionalnego Hrubieszowskiego”, R. 9, 1970, nr 4.

²¹ Kom. A. Kutylowski, *Cmentarzysko kultury ceramiki malowanej w Strzyżowie*, tamże.

²² G. Bownik, *Wczesnośredniowieczna osada w miejscowości Chruszczów Kolonia, pow. Puławy*, „Wiadomości Archeologiczne”, t. 35, 1970, s. 393 - 405.

²³ I. Chorostowska, *Osada kultury ceramiki wstęgowej rytej w Tarnoszynie, pow. Tomaszów Lubelski*, „Wiadomości Archeologiczne”, (w druku).

3. J. Kępa, *Znaleziska groszy praskich w Polsce.*
4. E. Krasnodębska, *Drugi skarb monet rzymskich z Wilkowa Kolonii na tle osadnictwa okresu wpływów rzymskich na Lubelszczyźnie*²⁴.
5. A. Matysa, *Osadnictwo kultury ceramiki sznurowej w Strzyżowie w pow. hrubieszowskim*²⁵.
6. A. Otłowski, *Osada kultury lendzielskiej w Werbkowicach, pow. Hrubieszów*²⁶.
7. A. Pietrasowa, *Osada kultury wenedzkiej w Strzyżowie, pow. Hrubieszów*²⁷. 1967
1. K. Gawdzik, *Układy przestrzenne osadnictwa wczesnośredniowiecznego w Chodliku, pow. Opole Lubelskie.*
2. A. Hunicz, *Wczesnośredniowieczne osadnictwo obronne południowej Lubelszczyzny.*
3. T. Kufel, *Wczesnośredniowieczne osadnictwo obronne południowozachodniej Lubelszczyzny.*
4. M. Suprynowna, *Najstarsze osadnictwo wczesnośredniowieczne w Chodliku, pow. Opole Lubelskie.*
5. M. Zielińska, *Wczesnośredniowieczne osadnictwo północnowschodniej Lubelszczyzny.*

Zatrudnienie absolwentów archeologii UMCS z lat 1964 - 1967 wygląda następująco: w służbie muzealnej i konserwatorskiej — 13 osób, w placówkach bibliotecznych i kulturalno-oświatowych — 4 osoby, w innych zawodach — 4 osoby.

²⁴ Fragment: E. Krasnodębska, *Znalezisko denarów rzymskich z Wilkowa Kolonii w pow. hrubieszowskim*, „Wiadomości Numizmatyczne”, (w druku).

²⁵ Kom.: A. Matysa, *Osadnictwo kultury ceramiki sznurowej w Strzyżowie*, „Biuletyn Towarzystwa Regionalnego Hrubieszowskiego”, R. 9, 1970, nr 4.

²⁶ Streszczenie: A. Otłowski, *Osada kultury lendzielskiej w Werbkowicach, pow. Hrubieszów*, tamże, R. 7, 1968, nr 1, s. 2 - 9.

²⁷ Kom.: A. Pietrasowa, *Osadnictwo kultury wenedzkiej w Strzyżowie*, tamże, R. 9, 1970, nr 4.